

Megjegyzés a *Ṭulās*, *lūg.r* és *M.rdāt*, *n.nd.r* népnév párok kapcsolatához, a kaukázusi magyarság határvidékéhez

K. TÓTH GÁBOR

Ezen dolgozat, régi és sokat vitatott téma boncolgatására hivatott írni, nevezetten al-Bakrī és Gardīzī, a magyarságról írt fejezeteinek azon passzusairól, melyek kapcsolatba hozhatóak Ibn Rusta, al-Bakrī által leírt és a Hudūd al-^cĀlam-ban található kazár fejezetekkel. Gardīzī idevonatkozó sorai, sokak szerint a kárpát-medencei magyarokról szólnak, al-Bakrī híradása pedig átvétel a kazár fejezetből, így a bennük szereplő népnév párok között nem lehet kapcsolat.¹ Más kutatók szerint viszont a népnevek egyeztethetőek és a földrajzi leírások egy korai magyar, kelet-európai szállásterületre vonatkoztak.² A mai tudományos állásfoglalás szerint a Gardīzī által említett *M.rdāt*-ok a morvákkal, a *n.nd.r*-ok pedig a dunai bolgárokkal lennének azonosak,³ s nincs köziük a *Ṭulās* és a *lūg.r* népnevekhez, melyek a többi szerzőnél szerepelnek. Az alábbiakban szeretném bizonyítani, hogy a muszlim íróknál előforduló, a kazárokról és a magyarokról szóló fejezetekben szereplő népnevek *Ṭulās* és *lūg.r* – és ezek változatai – azonosak Gardīzī által, a magyar fejezetben leírt *M.rdāt* és *n.nd.r* népnevekkel.

Források

A téma tárgyalásához nélkülözhetetlen a források rövid ismertetése, így az alábbiakban a kérdéshez kapcsolódó részleteket idézek az említett történetírók munkáiból.

Kazár fejezet

Ibn Rusta: „A kazárok országa széles ország. Egyik oldalával **egy nagy hegység szomszédos**, amely legszélén, **Ās és Lūgar** felé száll le. Ez a hegység **Tiflisz vidékéig terjed**.”⁴

Al-Bakrī: „Ez széles ország, ezzel egyik oldala felől, **nagy hegység szomszédos**, amely **Tiflisz vidékéig [terjed]**.”⁵

¹ Kmoskó 1927, 166–167; Minorsky 1937, 321, 441; Ceglédy 1943, 112; Kristó 1996, 80.

² Marquart, 1903, 30–32; Németh 1930, 151; Halasi 1943, 71–72; Benedffy 1945, 178–188; Déér 1945, 14.. Őshazaként lásd: Munkácsi 1905, 80. Levéidai szállásterületként lásd: Gombocz 1925, 373.

³ Melich János mutatott rá a Nándorfehérvár, *n.nd.r* összefüggésre (Melich 1909, 165, 367, 432). Kmoskó Mihály továbbvitte ezt a gondolatmenetet, és a dunai bolgárokkal azonosította a *n.nd.r*-okat. A *M.rwāt*-ok, szerinte a horvátok voltak (Kmoskó 1927, 166–167). *M.rwāt*-morva azonosításra lásd még: Minorsky 1937, 441; Ceglédy 1943, 112.

⁴ Kmoskó I/1, 203.

⁵ Kmoskó I/2, 253.

Hudūd al-^cĀlam: „**Tūlās és Lūgar** két vidék neve a kazárok országában. Népe harcias és sok fegyverük van.”⁶

Magyar fejezet

Al-Bakrī: „Országuk egyik határa, rüm országához csatlakozik, másik, a sivataggal szomszédos **határukon hegység van**, amelyben **A.īn (Abīn)** nevű nép száll meg. Nekik lovaik, lábasjóságaik, és szántóföldjeik vannak. Ennek a hegységnek az alsó részén, a tenger partján **Ugūna** nevű nép lakik; [K.T.G. az alánok] **ők keresztények** és az iszlámnak **Tiflisz** vidékéhez csatlakozó országaival határosak; ez Armenia első határa. Ez a hegység addig terjed, míg al-Bāb wa-l-Abwāb földjéhez nem ér, s a kazárok országához csatlakozik.”⁷

Gardīzī: „E két Ğayhūn közül az egyiket Āt.l-nak, a másikat Dūbā-nak hívják. Amikor a magyarok a folyó partján vannak, ezeket a **n.nd.r**-okat látják.

11. A **n.nd.r**-ok fölött a folyó partján **egy nagy hegység van**, és a folyó ennek a hegységnek az oldala mentén jön. A hegység mögött **van egy nép a keresztények közül**. Őket **M.rwāt**-nak hívják. Közöttük és a **n.nd.r**-ok között tíz napi járóföld van. Ők nagy lélekszámú nép. Ruházatuk emlékeztet az arabok ruházatára: turbánból, ingből és kabátból áll. Szántóföldjeik és szőlők vannak, mert vizeik a föld színén folynak. Föld alatti csatornáik nincsenek.”⁸

Mindegyik szövegrészletben két népnév szerepel, más-más alakban. Szó van egy nagy hegységről is, mely Tiflisz említése révén csak a Kaukázus lehet. A hegy lábánál lakik az *ugūna/n.ndr.* nép. A hegyen vagy a mögött lakik az *ās/a.īn/Tūlās*, azaz a *M.rwāt* nép, amely keresztény vallású.⁹

Joseph Marquart vetette fel, hogy az *ās/a.īn/Tūlās* népnév alatt az alánok (*ász*) egyik törzsét kell érteni, az *lūgar/ugūna* név mögött pedig az abkházok rejtőzködnek.¹⁰ További megállapítása volt, hogy az *ász* (alán) és *avghaz*-

⁶ БАРТОЛЬД 1930, 32; MINORSKY 1937, 162; ZIMONYI 2005, 266.

⁷ KMOŠKÓ I/2, 256.

⁸ ZIMONYI 2005, 37.

⁹ Ezek a közös elemek, amelyek félkövér betűkkel kerültek kiemelésre.

¹⁰ Alán. Al-Bakrī: **اين** *a.īn*; Ibn Rusta; ‘Aufī; Sukru’llāh b. Sihāb: *Tūlās* (MARQUART 1903, 495; MINORSKY 1937, 456). Ās de Goeje-nél is *Tūlās* alakban szerepel (KMOŠKÓ I/1, 203. 798. j.). A *Tūl-ās* név második tagja, az *ās/ás/áz*, az alánok másik neve, régi orosz források *yas* néven szerepelnek. Juwaynī-nál **آس**, ami nagyban hasonlít Al-Bakrī névalakjához **اين** amennyiben a diakritikus pontokat elhagyjuk. Első része – de teljességében is – az Ibn Rusta-nál szereplő, nemesi, királyi törzsnévvel **دخساس** *d.ħs-ās* névvel hozható összefüggésbe (KMOŠKÓ I/1, 216; MARQUART 1903, 164–165; MINORSKY 1937, 456).

Abkház. A Hudūd al-^cĀlam-ban: **لوغر** *luġ.r.*, és al-Bakrī-nál **اوغرته** *luġun.h/luġunīya* alakban szereplő népnévet, Marquart ötletesen az „l” betűből „a” betűt, az „r” betűből pedig „z” betűt hozva ki, **اوغرته/اوغر** *avgāz/avgāzih*-ként, azaz abházként rekonstruálta (MARQUART, 1903, 173–176,

(abház) népnevek azonosak, a Gardīzī-nél szereplő *M.rdāt* és *n.nd.r* nevekkel.¹¹ Ezt később a kutatók, más-más módon értelmezték. Németh Gyula feltételezhetőnek tartotta, hogy a Gardīzī-nél előforduló *n.nd.r* és *m.rdāt* népnevek, az al-Bakrī-nál szereplő ász és abház népnevekkel állíthatóak párba, pont fordítva, mint ahogy azt Marquart gondolta.¹² Vladimir Minorsky elvetette a néppárok azonosságát. Az ász és abház népek szerinte a kazár fejezetből kerültek a magyar fejezetbe, a *n.nd.r* és *m.rdāt* népnevek alatt pedig a dunai-bolgárok és a morvákat értette.¹³ Al-Bakrī tudósításának Marquart általi magyarázata Czeplédy Károly is elfogadta,¹⁴ és általánossá vált az a nézet, hogy nincs kapcsolat Gardīzī és al-Bakrī népevei között.

Az *ās/a.īn/Ṭūlās* népnevet, mint már említettem Marquart kapcsolta először az alánokhoz.¹⁵ A *Ṭūlās*, az Ibn Rusta-nál szereplő **دخساس** *d.ḥsās*-sal, az alán vezértörzssel hozható összefüggésbe, mely valószínűleg az alán Gyula törzsnévvel azonosítható, ahogy azt Minorsky is gondolta.¹⁶ Véleményem szerint a *d.ḥsās* szóképp összefüggésben áll a Gardīzī szereplő *M.rdāt* **مردات** és a

495–496; MINORSKY 1937, 456). *Lūgar* (*lūgura*) Kmoskó szerint elírás lehet, valószínűleg az Al-Bakrī-nál szereplő uģūna népnév rottont alakja (KMOSKÓ I/1, 203. 798. j.). ‘Aufī-nél *luğ.r* helyett **كوغر** *kūğ.r*, Sukru’llāh b. Sihāb-nál: **كروغرا** *k.rğ.ra* név szerepel (MARQUART 1903, 173; MINORSKY 1937, 456).

¹¹ MARQUART 1903, 31. **نددر** *n.nd.r*. MARQUART szerint a földrajzi leírásban szereplő népnevek sorrendjét tekintve az alánokkal egyeznének meg, nevük azonban az abkházokkal hozható kapcsolatba. **نددر** *n.nd.r*, a **لببغر** Labgaz-ból jön = **لوغر** Lauγaz. **مروات** *M.rwāt* népnév pedig romlott alakja a **تولاش = طولاس** *Tuwal-ās*-nak. Gardīzī felcserélhette a két népnevet (MARQUART 1903, 173, 495–496).

¹² NÉMETH 1930, 164, 172, 1.j.

¹³ MINORSKY 1937, 458–459. Zimonyi István szerint is az átvétel miatt nem képez történeti értéket al-Bakrī magyar fejezetének kaukázusi vonatkozása (ZIMONYI 2005, 266).

¹⁴ CZEPLÉDY 1943, 111–112, 114. A *n.nd.r* azonos a József kagán levelében szereplő *vmnr* néppel, azaz az onogurokkal, akiket a kazárok űztek el a Don vidékéről az Al-Duna vidékére (KOKOBIČOV 1932, 92). A *mrdāt* népnév alatt Czeplédy szerint a morvákat kell érteni. Tehát szerinte Gardīzī a Kárpát-medencei viszonyokat írta le. A magyar fejezetben szereplő két folyónév kapcsán pedig a *Dūbā-t* a Dunával, *Āt.l-t* pedig a Donnal azonosította (korábbi szállásterületek folyói). A forrást, József kagán levelét lásd: KOKOBIČOV 1932, 92; SHLOMO – KOMORÓCZY 2003, 96. *Dūbā-t* a Kubánnal, *Āt.l-t* pedig a Donnal azonosította Marquart és Melich is (MARQUART 1903, 30–32, 162; MELICH 1926, 346–348; MELICH 1928, 85).

¹⁵ MARQUART 1903, 164, 496.

¹⁶ MINORSKY 1937, 456. „Az *allān(ok)* négy törzsből állnak. A *nemesek s a király d.ḥsās* [K.T.G. *értsd Gyulas/Gyula.*] *nevű törzshöz tartoznak.*” (KMOSKÓ I/1, 216). A *dḥs* mássalhangzók között nincs magánhangzó, Ibn Rusta így próbálta visszaadni a „gy” hangot, ami az arab betűkészletből hiányzik. Ezt követően van egy magánhangzó és a Minorsky által „ā”-nak tartott jel „l” betű lesz, ezt követi megint egy magánhangzó és végül az „s” betű zárja a szót, mely lehet „t” betű is. A záró mássalhangzót tekintve vö.: a Hudūd al-‘Ālam magyar fejezetében szereplő **حَات** *ḥ.l.t* = Gyula (ZIMONYI 2005, 43, 91, 94) és a DAI-ban szereplő **γυλάς** = Yīla/Gyīla = Gyula (DAI, 178–179) név végződéseit. Távoli párhuzamként, **Δουλάς** alakban, szarmata tulajdonnévként fordul elő (GYÖRFFY 1993, 14).

Hudūd al-^cĀlām található *M.rwāt* مروات¹⁷ népnévvel is. *M.rdās* مردات > *M.rwās* مرواث > *Dzul.s* ضرواث¹⁸. Ez utóbbi íráskép, a *M.rdāt/M.rwāt* népnév eredetije, hangtanilag nagyban hasonlít a *d.hsās*, helyesen *dhs.l.s* névhez. Tehát az Ibn Rusta-nál szereplő név és a Gardīzī-nél található *M.rdāt* név közé egyenlőségelet lehet tenni.¹⁹

Földrajzi elhelyezkedésük alapján sem tehető ez a nép (*M.rwāt/ Dzul.s*) Közép-Európába. A Hudūd al-^cĀlām *M.rwāt* fejezete is ez ellen szól: „Tőle keletre néhány hegy és a kazár-besenyők egy része van, tőle délre a kazár-besenyők egy része és Gurz-tenger van; tőle nyugatra a Gurz-tenger egy része és Belső-Bulgār van; tőle északra Belső-Bulgār egy része és W.n.nd.r hegység van. Keresztények és két nyelven beszélnek: arabul(?) és rümül. Ruházatuk emlékeztet az arabok ruházatára.”²⁰

A földrajzi leírás főbb visszasságai – amennyiben ezeket a morvákra akarjuk vonatkoztatni – a következők: 1. A Gurz-tenger (Fekete-tenger) a morvaktól nem délre és nyugatra van, hanem keletre található. 2. A dunai-bolgárok a morvaktól nem északra és nyugatra helyezkedtek el, hanem keletre. 3. A morvák valószínűleg nem beszéltek arabul és nem öltözködtek arab viseletbe. Ha a *M.rwāt* népet azonosnak vesszük a kaukázusi alánokkal, akkor sokkal tisztább lesz a kép. Az alánoktól nyugatra és délre található a Fekete-tenger, Gurz-tenger. Nyugatra és északra találhatóak tőlük Magna-Bulgária onogurjai, ebből eredhet a W.n.nd.r hegység neve is.

A *lūgar* népvét Marquart az abházokkal hozta kapcsolatba, akik a Kaukázus dél-nyugati lábánál éltek. Ő úgy gondolta, hogy az Ibn Rusta-nál és a Hudūd al-^cĀlām-ban szereplő népnév sorrendjét Gardīzī felcserélte, ezért a *n.nd.r* nevet az abházból, a *M.rwāt* népvét pedig a *Tuwal-Ās*-ból vezette le.²¹ Az abház megközelítés a *lūgar*-okra és a *n.nd.r*-okra vonatkozóan azonban téves, bármennyire is tetszetős. Igaz ugyan, hogy a *n.nd.r*-ok, a *lūgar*-okkal azonosak, viszont nem abházok, hanem onogurok. Ibn Rusta لوغر *luḡur*²² népvét előtt van egy és (wa) kötőszó²³ mely eredetileg szerves része volt a szónak. Egybe olvasva ولوغر *u.luḡ.r* népvét kapjuk melynek eredeti alakja ولوغر

¹⁷ MARQUART 1903, 172, 495.

¹⁸ A szó eleji „d” betű hasonlít az „m” betűre, a „z” betű pedig csak egy diakritikus ponttal különbözik a *M.rwās* név „r” betűjétől, a többi betű azonos, eltekintve egy diakritikus pontot mely miatt a szó végén álló „t” betűből „s” lesz.

¹⁹ MARQUART írásképileg a *Tuwal-Ās* névből eredeztette a *M.rwāt* népvét, bár ez egy kicsit erőltetett, de jól sejtette, hogy a két név egy népet jelöl (MARQUART 1903, 496). Sokkal „elegánsabb” a *d.hsās* alakból levezetni.

²⁰ БАРТОЛЬД 1930, 31; ZIMONYI 2005, 43.

²¹ MARQUART 1903, 496.

²² Hudūd al-^cĀlām-ban szintén a لوغر szóképp szerepel, míg Al-Bakrī-nál egy romlott alak látható, اوغونه alakban (MARQUART 1903, 173, 176, 495).

²³ KMOŠKÓ I/1 203, 798. j.

unūg.r=onogur volt.²⁴ Jó demonstrálható ez az onogundur népnév szóképével is: الغنندر²⁵ Ulughundur> انغندر = onogundur. Mindkét eredeti alak teljesen összeegyeztethető a bizánci forrásokban található Οὐννοῦγοῦποι és Ονοῦνοῦδοῦροι népnévvel.²⁶

Gardīzī fejezete a fentiek értelmében világossá válik. „E két Ğayhūn közül az egyiket Āt.l-nak (**Don**), a másikat Dūbā-nak (**Kubánnak**) hívják.²⁷ Amikor a magyarok a folyó partján vannak, ezeket a n.nd.r-okat (**Magna-Bulgária onogurjait**) látják. A n.nd.r-ok (**onogurok**) fölött a folyó partján (**Kubán**) egy nagy hegység van (**Kaukázus**), és a folyó ennek a hegységnek az oldala mentén jön. A hegység mögött van egy nép a keresztények közül. Őket M.rwāt-nak (**Dzul.s-nak/Gyulá(s)nak**) hívják. Közöttük és a n.nd.r-ok (**onogurok**) között tíz napi járóföld van. Ők nagy lélekszámú nép. Ruházatuk emlékeztet az arabok ruházatára: turbánból, ingből és kabátból áll. Szántóföldjeik és szőlők vannak, mert vizeik a föld színén folynak. Föld alatti csatornáik nincsenek.”²⁸

A földrajzi leírás ellenőrzéséhez csak a térképre kell nézni. A Magna-Bulgáriában maradt onogurok vidékén folyik többek között a Kubán is (kubáni-bolgárok),²⁹ a Kaukázus észak-nyugati lejtőin lefelé. Ettől délre, a hegyekben éltek az alánok. Erről a földrajzi területről kiindulva az arab népek viszonylagos közelsége révén, az alánok átvehették azok öltözködési szokásait. Gardīzī Barthold-féle kiadásában még arról is szó van, hogy a M.rwāt nép kereskedik az arabokkal.³⁰ Ez az adat is csak megerősíti, hogy nem a Kárpát-medencei magyaroktól délre lakó morvákról szól ez a leírás, hanem egy kaukázusi népről, az alánokról.³¹

A muszlim források által ábrázolt földrajzi viszonyok csupán tükörkép szilánkjai, tőlük teljesen különálló forráscsoportban, krónikáinkban is megtalálhatóak. Kézai Simon: „Letelepedvén tehát a maetisi ingoványok közé, ki sem mozdultak onnan öt évig. A hatodik évben kikalandoztak, s egy pusztá

²⁴ Ennél a szóképnél az „n” betűnek a diakritikus pontja elfolyt és „l” betűvé válna szövegromlást idézett elő. ‘Aufi és Suku’ llāh b. Sihāb كوشر kūr, és كورغر k.r.g.ra, alakban őrizték meg لوشر luš.r népvét. Ez lehet egy elfirt névalak is amennyiben az „l” betű „k” mássalhangzóvá vált. Alternatív esetben a Don vidéki bolgárokat is takarhatja, jelesen a karaogur, fekete ogur népnév muszlim átírásaként. A fekete ogurok lakhelye szintén az Azovi-tenger és a Kubán folyó környékén, Magna-Bulgáriában keresendő. Magna Bulgáriával kapcsolatban vö.: MORAVCSIK 1930, 30; RÓNA-TAS 2001, 67–87. A DAI idevonatkozó forrásait lásd: DAL, 64–65, 186–187.

²⁵ MINORSKY 1937, 466.

²⁶ MORAVCSIK 1930, 12, 21.

²⁷ Āt.l, Dūbā folyónevek azonosításának összefoglalóját lásd: BENEFY 1945, 181–182. Dūbā azonosítása a Kubán folyóval: MARQUART 1903, 30–32.

²⁸ ZIMONYI 2005, 37.

²⁹ PAULIK 2001, 45; 56, 42. j.

³⁰ БАРТОЛЬД 1930, 31, 2. j.

³¹ Bármennyire is frappáns elmélet a Dūbā-t a Dunával azonosítani, a n.nd.r-okat pedig a Kárpát-medencei magyaroktól délre lakó dunai-bolgárokkal, – akiket a magyarok látnak a folyó túloldalán – a fentiek tükrében ez nem tartható fent tovább. A n.nd.r-ok alatt nem a dunai-bolgárokat, hanem a Kubán vidékén maradt onogur-bolgárokat kell érteni. A n.nd.r-ok dunai-bolgárokkal való azonosítására lásd: KMOŠKÓ 1927, 165–167.

*helyen véletlenül Belár fiainak férjeik nélkül otthon maradt feleségeire s gyermekeire bukkantak. Kiket is vagyonostul sebesen vágtatva elragadtak a maeotisi ingoványok közé. Történetesen az alánok fejedelmének, Dulának két leányát is elfogták a gyermekek között; ezek egyikét Hunor, másikat Magyar vette feleségül.*³²

A maeotisi ingoványok alatt a Don-Kubán közti szállásterület emléke maradt fenn. Belár név mögött a bolgárok rejtőznek, a Dula név azonosítása a Gyulával szintén egyértelmű.³³ Az, hogy a két különálló forráscsoport, ugyanazon képet tárja elénk, bizonyíték ezen leírások valóságtartalmára.

Ezek tükrében tehát összefoglalva a következőket állapíthatjuk meg. Az *ās/a.īn/Tūlās* (Ibn Rusta, al-Bakrī, Hudūd al-^cĀlam) népnevek, Gardīzī *M.rdāt*-jaival azonosak, ahogy ezt már – legalább is a névalak alapján – Marquart is feltételezte. Ez utóbbi népnév, pontosítva törzsnév a *Dzul.s, Gyula(s)*, alán vezető törzset rejti magában. *Lūgar/lūg.r/ugūna/k.r.ġ.r.* nevek pedig a *n.nd.r*-okkal, az onogurokkal azonosak és nem az abházokkal. Marquart javára írandó, hogy észrevette a nevek felcserélődését Gardīzī-nél, de mellékvágányra futatta a kutatást, a *lūgar*-ok, abházokkal való azonosításával.

A magyar őstörténeti kutatásokat érintve, elmondható, hogy igenis van történeti alapja, al-Bakrī magyar fejezetének, hiszen mint láttuk, a *M.rwāt*-ok nem lehetnek azonosak a morvákkal, csak az alánok vezető törzsével, akik a Kaukázusban, annak is a nyugati felén éltek. A *n.nd.r*-ok pedig csak a hegy lábánál, a Kubán folyó mentén élő bolgárok lehettek, és a Kubán volt az a folyó, ahonnét a magyarok a szemközti oldalon látták ezeket a bolgárokat.³⁴

A népnevek és a földrajzi leírások tisztázását követően, még mindig fennáll az a lehetőség, hogy e két muszlim szerző a kazár fejezetből másolta át a leírást (ez Kézai híradását figyelembe véve nehezen elfogadható), ahogy ezt Minorsky gondolta.³⁵ Ebben az esetben azonban meg kellene magyarázni, hogy a magyar fejezetekben található, kiegészítő adatok a kazárookra vonatkozólag miért nem szerepelnek egyik szerzőnél sem. Értem ezalatt a két folyónevet, a magyarokat és a *n.nd.r*-okat elválasztó folyó leírását, a keresztény, *M.rwāt* alánok említését, akik arab ruházatot viselnek, illetve ezek távolságát a *n.nd.r*-októl. Ez mind olyan adat, mely a kazárokról szóló leírások egyikében sem szerepel. A kazár fejezetből legfeljebb a két népnevet és a nagy hegységet, a Kaukázust ültethették át a magyar fejezetbe a muszlim szerzők. A többi elemet nem a kazár fejezetből emelték át, hanem ezek eredetileg is benne voltak a magyar fejezetben, tehát hitelesnek kell azt tartanunk.

³² MEH, 172; Belar/Dulae: SRH I. 145; Bereka/Dule: SRH I. 251; Wereta/Dule: SRH II.15.

³³ NÉMETH 1991, 214, 230.

³⁴ BENDEFY 1945, 181–188; DEÉR 1945, 14.

³⁵ MINORSKY 1937, 456.

Irodalom

- БАРТОЛЬД 1930 = Бартольд, В.: Худуд ал-Алем, Рукопись Туманского с введением и указателем. Ленинград 1930. (Bartol'd 1930 = Bartol'd, V.: Hudud al-Alem, Rukopis' Tumanskogo s vvedeniem i ukazatelem. Leningrad 1930.)
- BENDEFY 1945 = Bendefy L.: *A magyarság és a középkelet*. Budapest 1945.
- BOROS 1980 = Boros J.: *A kaukázus – a népek hegye*. Budapest 1980.
- CZEGLÉDY 1943 = Czeglédy K.: A magyarság déloroszországban. In: Ligeti L. (szerk.): *A magyarság őstörténete*. Budapest 1943, 100–122.
- DEÉR 1945 = Deér J.: A IX. századi magyar történet időrendjéhez. *Századok* LXXIX–LXXX (1945) 3–20.
- FODOR 1975 = Fodor I.: *Verecke híres útján...* Budapest 1975.
- GOMBOCZ 1925 = Gombocz Z.: Életföldrajz és a magyar őshaza. *Természettudományi Közlöny* 57 (1925) 369–374.
- GYÖRFFY 1993 = Györffy Gy.: *Krónikáink és a magyar őstörténet*. Budapest 1993.
- HALASI 1943 = Halasi K. T.: A magyarság kaukázusi története. In: Ligeti L. (szerk.): *A magyarság őstörténete*. Budapest 1943, 71–99.
- KMOSKÓ 1927 = Kmoskó M.: Gardízi a törökökről. *Századok* LXI (1927) 149–171.
- КОКОВЦОВ 1932 = Коковцов П. К.: *Еврейско-хазарская переписка в X веке*. Ленинград 1932. (Kokovcov 1932 = Kokovcov P. K.: *Evrejsko-hazarskaja perepiska v X. veke*. Leningrad 1932.)
- KRISTÓ 1980 = Kristó Gy.: *Levedi törzsszövetségétől Szent István államáig*. Budapest 1980.
- LIGETI 1986 = Ligeti L.: *A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban*. Budapest 1986.
- MARQUART 1903 = Marquart, J.: Osteuropäische und ostasiatische Streifzüge. Leipzig 1903.
- MELICH 1926 = Melich J.: , Etél. *Magyar Nyelv* XXII (1926) 346–348.
- MELICH 1928 = Melich J.: Duba = Duna? *Magyar Nyelv* XXIV (1928) 84–88.
- MINORSKY 1937 = Minorsky, V.: *Hudūd al-Ālam The Regions of the World. A Persian geography 372 A. H. 982 A. D.* Translated and explained by V. Minorsky. GMS XI. London 1937.

- MINORSKY 1958 = Minorsky, V.: *A History of Sharvān and Darband in the 10th–11th centuries*. Cambridge 1958.
- MORAVCSIK 1930 = Moravcsik Gy.: Az onogurok történetéhez. *Magyar Nyelv* 26 (1930) 4–18; 89–109.
- MUNKÁCSI 1905 = Munkácsi B.: A magyar őshaza kérdése. *Ethnographia* XVI (1905) 65–87.
- NÉMETH 1930 (1991) = Németh Gy.: *A honfoglaló magyarság kialakulása*. Budapest 1930 (1991).
- PAULIK 2001 = Paulik Á.: „A világ bemutatása”. Egy 7. századi örmény földrajz a steppe népeiről. In: Róna-Tas A. (szerk.): *Források a korai magyar történelem ismeretéhez*. Magyar Őstörténeti Könyvtár 16. Budapest 2001, 28–68.
- RÓNA-TAS 2001 = Róna-Tas A.: Hol volt Kuvrat Bulgáriája? In: Felföldi Sz. (szerk.): *Nomád népvándorlások, magyar honfoglalás*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 15.] Budapest 2001, 67–87.
- SHLOMO – KOMORÓCZY 2003 = Shlomo S. J. – Komoróczy G.: *Héber kútforrások Magyarország és a magyarországi zsidóság történetéhez a kezdetektől 1686-ig*. Budapest 2003.
- VÁSÁRY 2003 = Vásáry I.: *A régi Belső-Ázsia története*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 19.] Budapest 2003.
- ZIMONYI 2005 = Zimonyi I.: *Muszlim források a honfoglalás előtti magyarokról. A Ğayhānī-hagyomány magyar fejezete*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 22.] Budapest 2005.

Rövidítések jegyzéke

- DAI = Bíborbanszületett Konstantín: *A birodalom kormányzása*. A görög szöveget kiadta és magyarra fordította: Moravcsik Gyula. Budapest 1950.
- KMOSKÓ I/1 = Kmoskó M. *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 10.] Budapest 1997.
- KMOSKÓ I/2 = Kmoskó M. *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 13.] Budapest 2000.
- KMOSKÓ I/3 = Kmoskó M. *Mohamedán írók a steppe népeiről. Földrajzi irodalom*. [Magyar Őstörténeti Könyvtár 23.] Budapest 2007.
- MEH = Györffy Gy. (szerk.): *A magyarok elődeiről és a honfoglalásról*. Budapest 2002.

SRH I = Emericus Szentpétery (Ed.): *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum* I. Budapest 1937.

SRH II = Emericus Szentpétery (Ed.): *Scriptores Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum* II. Budapest 1938.

Обратите внимание на Тулас, луг.р, и М.рдат, н.нд.р популярное имя в связи с пары, венгерские приграничных регионов Кавказа

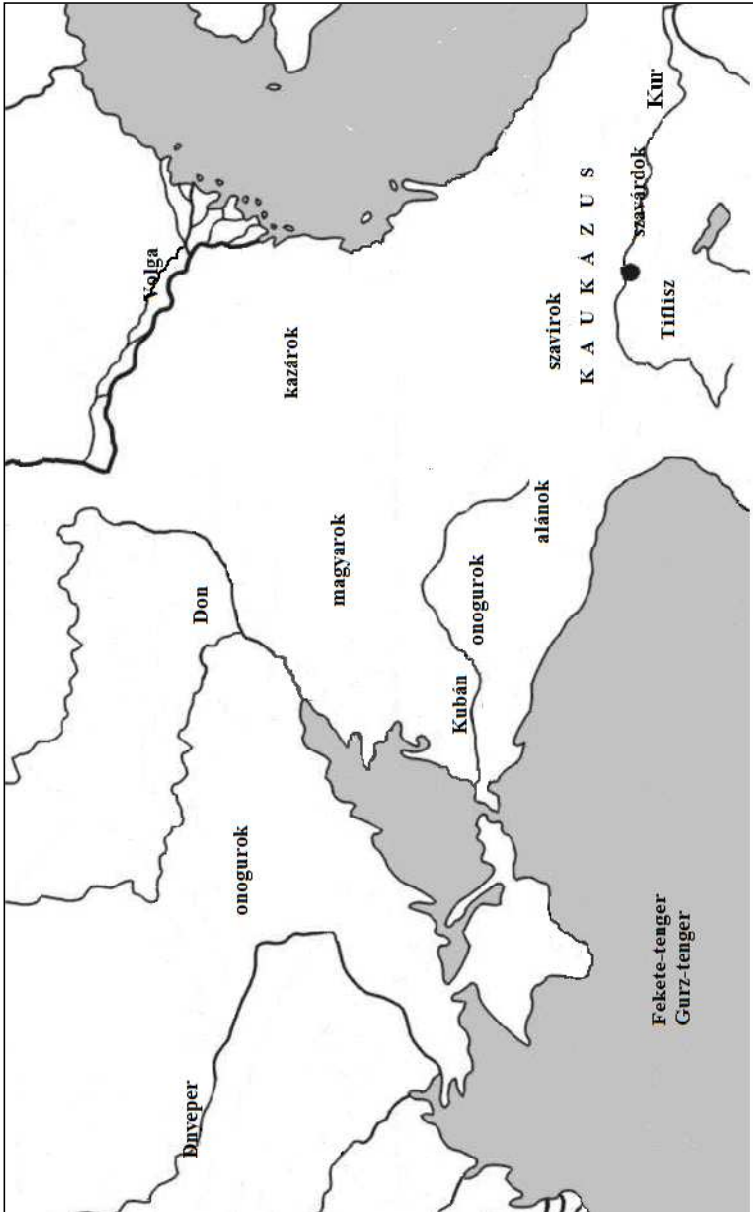
ГАБОР К. ТОТХ

В этой статье, старый и наиболее обсуждаемой темой анализа предназначена для записи, *nevezetett* аль-Бакр и Гардизи, в венгерской нации пишет главы, какие главы Хазар описанные в контакт помещен был найден Ибн Руста аль-Бакри и Худуд ал-Алам. Гардизи соответствующие строки Карпатского бассейна, по мнению многих венгров говорят, аль-Бакри отчетности присоединения не может быть среди хазарских разделах, так что люди в своих контактных пар имя (K. Czeglédy, M. Kmoskó, V. Minorsky, I. Zimonyi). С другой стороны, исследователи сказал, что люди, несовместимые имена и географические описания ранней венгерском, Европейский расположение Восточная обеспокоен. (J. Marquart, L. Bendefy). Основываясь на современных научных разрешении, *М.рдат*-ы же, как моравский, *н.нд.р*-ы, что они были так же, как болгарский Дунай, которые не связаны с *Туласи* и *луг.р*-ы популярных имен, которые другие авторы включенных. В диссертации я доказать, что в мусульманских писателей, происходящих главы по хазар и венгров и имена людей *Туласи* и *луг.р*-ы – и эти изменения – по той же Гардизи и *М.рдат*, *н.нд.р* имена, описанные в разделе Венгрии.

Ас/а.ин/Тулас (Ибн Руста, аль-Бакри, Худуд ал-Алам) имена людей, Гардизи *М.рдат*-ский основы, так же, как это было – Marquart также рассматривает – по крайней мере, на основании формы имени. Последнее название популярен, указав имя *Дзул.с* племени, *Дьюла(с)*, алан скрыть ведущую напряжение. *Лугар/луг.р/угуна/к.р.г.р*, имена и *н.нд.р*, с оногуры идентифицировать и не абхазы, а Марквартом думал.

Несмотря на венгерской доисторического исследования, мы можем сказать, что да, есть историческая основа, аль-Бакри Венгерский Глава. Причина не *М.рват*- с моравский может быть такой же, только ведущий штамм алан, жившего на Кавказе, в западной части. *Н.нд.р*-ы, только нога горы, проживающих вдоль реки Кубань болгар были и в реке Кубань, откуда венгры видели их на противоположной стороне болгар.

Разделы хазарские до двух человек во имя великих гор Кавказа можно сделать в Венгрии главе мусульманских авторов. Другие элементы не будут приняты по разделам хазар, но они были первоначально включены в Венгрии главе, так что вы должны держать доверия.

1. kép: A Kaukázustól északra élő népek a IX. század első felében